

Universitatea Al. Ioan Cuza, Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice

coala Doctoral – Domeniul: Sociologie

REZUMAT

**EVALUAREA ROLULUI RE ELELOR SOCIALE I DE SPRIJIN A
MIGRAN ILOR ROMÂNII DIN REGIUNEA LAZIO, ITALIA**

Conduc tor de doctorat:

PROF. UNIV. DR. DOINA BALAHUR

Student-doctorand:

EGIDIU CONDAC

2018

Rezumatul tezei

Cuprins

1. Introducere	3
2. Scopul și motivațiile alegerii temei	4
3. Rețele de sprijin pentru românii migrați. Cercetare în regiunea Lazio, Italia.....	6
4. Obiectivele cercetării.....	18 Error! Bookmark not defined.
5. Metodologia cercetării, desfășurarea colectării datelor și temele de analiz	19
6. Dificultăți și limite ale cercetării.....	25
7. Concluziile generale ale studiului	26
8. Recomandări și perspective	33
9. Gând de final.....	34
10. Anexe	35

1. Introducere

Via a omului a fost caracterizat dintotdeauna de mi care, de transformare, de mobilitate. Această realitate evident este un r spus i o consecin a misiunii încredin ate lui de Creator: „Înmul i i-v i st pâni i p mântul!” (Gen. 1, 28). Această activitate transformatoare, schimb toare, mereu trecând prin noi faze, a fost preluat de la o genera ie la alta, realizându-se progrese remarcabile în toate domeniile. Multe dintre aceste progrese au fost în direc ia voit de Dumnezeu, Creatorul. Dar în spatele acestei mobilit i, transform ri continue, se poate citi i dorin a omului de siguran , c utarea neîncetat a stabilit ii, a securit ii, într-o lume în care predomin deseori contrariul: instabilitatea i nesiguran a. A a de pild în antichitate, multe popoare i-au creat zeit i care s le ofere siguran a, stabilitatea, echilibrul în via . În decursul istoriei omenirii au ap rut institu ii cu rolul de a asigura ordinea i buna rândual a popoarelor (*Sollicitudo rei socialis*, 1987: 27-31; *Caritas in veritate*, 2009: 68-71). Aceste forme institu ionale, orientate mai mult sau mai pu în unele spre totalitarism iar altele spre liberalism sau spre democra ie, au str b tut veacurile, suferind i ele transform ri, pân în lumea noastr post-modern . Iar ast zi ne întreb m pe bun dreptate: în ce m sur aceste mi c ri, aceste transform ri au reu it i reu esc s ofere siguran a i confortul pe care le caut oamenii? Oricum ele reprezint premisele pentru viitor, care este proiectat de Jacques Attali în mod sintetic astfel: „mâine, puterea va consta în capacitatea de a bloca sau de a facilita mi carea de-a lungul anumitor trasee. Statul nu- i va mai exercita puterile în alt mod decât prin controlarea re elei. Îns , în situa ia imposibilit ii de a avea control asupra re elei va avea loc o sl bire ireversibil a institu iilor politice.” (Bauman, 2000: 194)

La această transformare a lumii particip i persoanele care adopt mobilitatea fizic , deplasarea dintr-un loc în altul, dintr-un teritoriu în altul sau dintr-o ar în alta. i cum realitatea mobilit ii, a migra iei oamenilor este veche de când exist lumea, cunoa te i ea un progres remarcabil. F r a ne opri i a descrie aici etapele acestui progres, ne vom rezuma la problematica re elelor sociale create în jurul acestui exod al popula iei. Termenul nu este propriu acestui domeniu sociologic, dar a fost adoptat de la tiin e cum este fizica sau biologia, geografia iar mai recent informatica, economia, tiin ele comunic rii. Această abordare interdisciplinar i multidisciplinar în cercetarea tiin ific ne ofer o viziune complementar întrucât sluje te obiectivului comun de în elegere mai bun a realit ii (Zaman i Goschin, 2010: 5).

Conform studiilor publicate de *Dossier Statistico Immigrazione* în anii 2014 i 2015, ast zi exist în întreaga lume un num r de 232 milioane de migran i, adic o persoan din 33,

ceea ce reprezintă 3,2 % din omenire, și-a abandonat propria țară natală pentru a se stabili într-o altă țară. Iar tendința este în continuare crescătoare. Față de anul 1990, se înregistrează o creștere de 50 %, cu un număr mediu de 3,6 milioane de migrați pe an pornind din 2010 (Dossier statistico Immigrazione, 2014: 17). Dacă privim la repartizarea pe continente, în 2015 Europa deinea cel mai ridicat număr de imigranți (cca. 72,7 milioane), urmată de Asia cu 70,6 milioane și SUA cu 53 milioane. În același timp Africa înregistra 18,7 milioane, America de Sud 8,5 milioane iar Oceania 7,9 milioane. (*Dossier Statistico Immigrazione*, 2015: 17).

Dacă ne referim la Italia, în 2014 cea mai mare colectivitate de migrați pe teritoriul acestei țări rămâne cea română cu 1,1 milioane de persoane, urmată de cea albaneză (490.483 persoane) și cea marocană cu 449.058 persoane. (*Dossier Statistico Immigrazione*, 2015: 23).

Toate aceste cifre și statistici indică însuși persoane umane care, prin interacțiunea lor, pot și trebuie să contribuie la o îmbogățire economică și culturală, la un dialog mai eficient între națiuni și popoare. (Ambasciata di Germania, Roma-Caritas Italiana, *Da immigrato a cittadino*, 2008: 9-10). După cum afirmă Bruno Ducoli, președintele Centrului european de promovare interculturală din Gargnano (Italia), societățile viitorului sunt acelea care vor să creeze unitate fără confuzie și care vor să facă distincție, dar, fără să separe, să dezbină: societăți capabile să asculte, să dialogheze, societăți care să pună împreună valorile creând o unitate plină de respect față de diferențele existente. (Ambasciata di Germania, Roma-Caritas Italiana, 2008: 51).

În lucrarea de față ne interesează să vedem modul în care se realizează o astfel de coeziune în societate, coeziune între migrați și populația gazdă. În mod concret, ne propunem să analizăm, pe baza mărturiilor migraților și a responsabililor rețelelor și instituțiilor, cum a evoluat procesul de integrare a migraților români în Italia prin intermediul rețelelor de sprijin, în special în regiunea Lazio, care timp de mai mulți ani s-a menținut în topul preferințelor românilor care soseau în peninsula italiană.

2. Scopul și motivele alegerii temei

Interesul pentru o astfel de temă asupra migrației persoanelor, deja dezbatută din multe perspective de către specialiști, este de la sine înțeles, întrucât își află provocarea tocmai în citirea realității zilnice din Europa, din lume dar și din România, pornind imediat după evenimentele din decembrie 1989. Ca și în cazul altor popoare care sunt angrenate masiv în procesul migraționist, fluxul unor mase importante de populație românească în special spre

rile din Vestul Europei a ridicat numeroase întrebări în rândul cercetătorilor din domeniul social și nu numai.

Ceea ce ne propunem în lucrarea de față este să supunem unei analize științifice un segment care face parte din fenomenul atât de complex al migrației și anume impactul rețelelor de sprijin în rândul românilor migranți pe baza unei cercetări efectuate în Italia, mai precis în regiunea Lazio, având ca interlocutori persoane migrante de naționalitate română, rezidente în orașul Roma și împrejurimi cât și reprezentanți ai unor instituții și rețele bisericești și civile, italiene și românești deopotrivă. Punctul forte al cercetării îl constituie descoperirea modului în care anumite instituții și rețele au contribuit la sprijinirea demersului migrator al românilor în Italia și care sunt consecințele acestei implicări pentru migranți și familiile acestora, pentru instituții și rețele și pentru societatea italiană și cea românească în special și europeană în general.

Scopul prezentei cercetări este acela de a identifica factorii din comunitate (instituții, persoane publice și private) implicați în realizarea binelui comun cât privește demersul migrator, precum și de a înțelege modul în care au fost antrenate în această acțiune cât mai multe asociații, comunități și persoane. În fapt de propunem să identificăm care ar fi practicile și elementele folosite și care ar trebui promovate la nivelul rețelelor sociale, care pot contribui la integrarea migranților cu un risc cât mai mic posibil.

Motivațiile pentru alegerea temei sunt cel puțin trei:

- amploarea fenomenului migrațional;
- consecințele fenomenului migrației pentru societate în general și pentru familie, femei și copii în special;
- dorința de a evalua potențialul rețelelor sociale care au un rol decisiv în susținerea demersului persoanelor care străbat un parcurs migrator.

Ceea ce determină pe cineva să aleagă la un moment dat opțiunea de a migra poate fi sintetizat în câteva idei:

- Omul este mereu în căutarea binelui, a bunăstării, a realizării, a dezvoltării individuale, respectiv familiale.

- Descoperirea cîmbinele individual nu poate fi realizat de unul singur, fiind nevoie de ceilalți, de susținerea celor din familie, din comunitate.
- Neputința realizării proiectului de viață prosper fără colaborare.
- Deschiderea oferită românilor într-o primă fază de nouă perspectivă de după 1990, și într-o a doua fază după 2007.
- Dorința de progres economic, tehnic, social și cultural.

3. Relele de sprijin pentru românii migraționi. Cercetare în regiunea Lazio, Italia.

3.1. Teorii cu privire la migrație

3.1.1. Teoria perioadei clasice și a economiei neoclase

Conform unor autori, studiul teoriei despre migrație își are începuturile în secolul al XIX-lea, odată cu cercetările lui Max Weber (1892) referitoare la migrația poloneză (1892) sau cu legile lui Ravenstein din 1889. (Anghel, R. et al., 2009: 30)

Autorii Istvan Horvath și Remus Gabriel Anghel (2009), promotori ai unor studii sociologice, disting trei teorii clasice cu privire la migrație.

O primă teorie este creată de **cadru comparativ** între studiile cu privire la **mobilitate și cele referitoare la sedentarizare**. Teoriile cu privire la sedentarizare fac o analiză a modului și capacității de adaptare a migraților în societatea gazdă distingând 3 posibilități: acomodare, asimilare sau revitalizare etnică. După 1950, Gordon, un exponent al colii din Chicago, prezintă 3 etape de asimilare: contact, conflict și acomodare. Mai târziu, după anii 60-70, alți autori, printre care și Glazer și Moynihan, contrazic teoriile asimilaționiste ale lui Gordon și susțin argumentarea conform căreia migrațiile sunt urmate de constituirea unor noi grupuri pe criterii etnice. Această teorie a etnicizării în urma migrației apare tocmai în perioada în care se dezvoltă multiple studii asupra etnicității și identității etnice. Studiile cu privire la mobilitate aprofundează relația existentă între locul de plecare și locul de sosire, factorii de atracție și de respingere între origine și destinație, avantajele și riscurile pe care le comportă migrația inclusiv din punct de vedere economic dar și cauzele cumulative (Anghel și Horvath, 2009: 30-31).

Un al doilea cadru teoretic se axează pe **domeniile disciplinare** la care se raportează teoriile clasice referitoare la migrație, în special **economia, sociologia și antropologia**. Treptat s-a constatat că elaborările teoretice se concentrau mai mult pe probleme și nu pe discipline, care oferea o bază explicativă insuficientă. Câmpurile disciplinare au început să interacționeze tot mai mult oferind explicații complexe. Astfel analizele economice interacționau cu cele

sociologice, luând na tere o nou direc ie cunoscut sub numele de noua economie a migra iei. În acest context se dezvolt i antropologia i studiile calitative ale migra iei (Anghel i Horvath, 2009: 31).

Un alt cadru teoretic clasic cu privire la migra ie se construie te pe baza analizei **raportului structur -ac iune**, fie c ne referim la indivizi, fie la re ele sociale (Anghel i Horvath, 2009: 31).

În cadrul teoriilor neoclasice amintim **mai întâi** prima încercare de teoretizare a migra iei interna ionale prin **apari ia primului set de reguli deterministe** despre migra ie ale lui Ravenstein (1889). Geograful suedez amintit prezint înc din 1885 **teoria diferen elor de dezvoltare economic** . Conform acesteia, actorii economici au rol preponderent în interpretarea fluxurilor migra ioniste (la nivel macrosocial) dar i când ne referim la decizia de migrare (la nivel microsocioal). Ra iunea intern teoretic const în rezolvarea unor dezechilibre între diferite zone geografice privitoare la for a de munc i capital. În viziunea lui Ravenstein migra ia apare ca un element intrinsec al dezvolt rii i comport o cauzalitate economic , iar modelele de migra ie sunt puse în leg tur cu distan a i densitatea popula iei. Revenind la nivelul macrosocial, teoria explic migra ia prin diferen ele geografice între cererea i oferta de munc . Diferen ele de salarii provoac migra ia muncitorilor din zonele cu salarii mai mici spre cele cu salarii mai mari i lipsite de for de munc . Migra ia va reduce criza de for de munc la destina ie dar va crea i premisele unei crize în zona de plecare. Capitalul social va urma un traseu în sens invers, prev zându-se pe termen lung o sc dere treptat a interesului pentru migra ie, în urma procesului egaliz rii salariilor între cele dou capete ale traseului (De Haas, 2010: 230).

Un al doilea pas îl constituie conceptualizarea migra iei ca fiind o **evolu ie stadial generat de modernizarea societ ilor** i intrarea în circuitele economice interna ionale (Zelinsky, 1971: 229-234).

Urmeaz apoi **teoria economic neoclastic a lui Hicks** (1932), care sus ine c migra ia este generat în mod deosebit **datorit diferen ei de salarizare a muncitorilor din diferite spa ii economice** din cadrul statelor na ionale. Migra ia este ilustrat printr-un proces de redistribuire a muncitorilor în func ie de necesarul de for de munc de la regiunile s race în capital, dar bogate în for de munc , înspre regiunile bogate în capital, dar s race în for de munc (cum ar fi în Africa de Est). În conformitate cu logica acestei abord ri teoretice, în situa ia ipotetic a accesului neîngr dit la informa ie i a libert ii absolute de mi care, for a de

munc s-ar deplasa exclusiv conform logicii cererii și a ofertei. În cazul acestui model intervine însă problema lipsei contextului istoric, politic și economic al migrației (Anghel și Horvath, 2009: 31-32).

Ca o variațiune a teoriei economice neoclasice, întâlnim teoria capitalului uman. Conform acestei teorii dezvoltată de Joaquín Arango (2000), angajarea în migrație are loc luând în calcul la nivel macro diferența între cererea și oferta de pe piața muncii. Astfel, forța de muncă din zonele sărace în investiții dar bogate în capital uman va constitui un flux de capital uman internațional înspre zonele bogate din punct de vedere material și financiar dar sărace în capital uman. La nivel micro decizia în favoarea migrației se ia în urma unei evaluări a beneficiilor migrației internaționale în raport cu posibilul câștig din zona de origine, la care se adaugă și calculul costului eventualei deplasări și al supravieuirii până la găsirea unui loc de muncă la destinație. Pe lângă costuri financiare sunt evaluate și alți factori cum ar fi: dificultatea de adaptare, de învățare a unei noi limbi, costuri psihologice datorate printr-un mediu și necesitatea adaptării într-un alt mediu. Dacă în urma acestei evaluări rezultatul va fi pozitiv, atunci se va produce migrația. (Constantinescu, 2002: 95-96).

Dacă luăm în considerare faptul că „progresul material a fost asociat cu o migrare a agenților economici din zone tradițional rurale bazate pe agricultură către zone urbane orientate spre industria modernă”, teoria neoclasică a migrației este pusă într-un strâns raport cu teoria modernizării prin dezvoltare care vede dezvoltarea ca pe un proces liniar în pași succesivi (Todaro, 1969: 138-149).

Dar teoriei neoclasice îi se recunosc și anumite limite. Mai întâi, această teorie nu a putut să abordeze factorii de constrângere cum sunt deciziile politice ale guvernelor, legate de migrație. Teoria economică neoclasică a fost apoi considerată de unii ca fiind anistorică și eurocentrică, presupunând că migrația (transferul de forță de muncă de la sat la oraș) împlinește același rol de înlesnire a modernizării în țările în curs de dezvoltare în momentul de față așa cum a făcut-o și în secolele XIX și XX în Europa, deși condițiile structurale ale momentului în domeniul migrației sunt sensibil diferite (De Haas, 2008: 7).

3.1.2. Noua teorie a migrației. Minimalizarea riscului

Noua economie a migrației, promovată de Oded Stark (1978; 1991), dă răspunsul la două critici adresate cadrului conceptual neoclasic: persoana care migrează nu mai este analizat

individual (în locul individului care decidea singur este pus familia/gospodăria, veniturile și pierd importanța absolută, fiind privite mai ales în raportul lor față de comunitatea de referință/origine); de asemenea, aspectul economic cu diferențierea nivelului de salarizare (absolut sau perceput între origine și destinație), nu mai reprezintă un factor fundamental. Conform acestei noi economii a migrației familia este cea care își conferă putere de decizie în favoarea migrației. În acest mod, scad riscurile inerente acestui fenomen. În fapt este vorba de o strategie de minimalizare a riscului (legat de pierderea venitului, omaj etc.) prin diversificarea surselor de venit (bani trimiși acasă de migranți- „remittances”) (De Haas, 2008: 35).

Această nouă epocă a migrațiilor se evidențiază prin unele particularități care o caracterizează. În primul rând este specific prin numărul în creștere atât al migranților cât și al regiunilor de pe glob implicate în procesul migrației, atât ca puncte de plecare cât și de sosire. Spre exemplu în perioada 1985-1990 s-a înregistrat o creștere anuală a migranților de 2,6 % la nivel mondial (Anghel și Horvath, 2009:14). În al doilea rând în noua economie a migrației se remarcă un proces de diversificare a destinațiilor, a structurii populațiilor implicate în migrație, dar și a categoriilor sociale angrenate și a obiectivelor urmrite. Pe lângă procesul de diversificare trebuie amintită și dinamica migrației, mai ales a celei contemporane, dinamică ce se manifestă prin schimbările relativ rapide ale țărilor de destinație a migrației. În al treilea rând noua epocă a migrației se caracterizează printr-o creștere a gradului de dependență față de migrație, dar în același timp și printr-o sporire a problemelor care implică migrația și migranții. Într-un al patrulea rând, în această nouă perioadă se înregistrează o intensificare a procesului de globalizare și de restructurare a economiei globale (Anghel și Horvath, 2009: 15-17).

„Soluția” migrației este legată de funcționarea imperfectă, în zonele de plecare, a mecanismelor/instituțiilor care în țările dezvoltate minimalizează riscurile asupra veniturilor gospodăriei (asigurările private, piața de credit sau programele guvernamentale). Deficiențele acestor măsuri sunt depășite de gospodăria prin fluxul presupus continuu de bani obținuți prin trimiterea unuia/unora dintre proprii membri la muncă în străinătate. Veniturile gospodăriei nu mai sunt considerate în mod absolut (ca în varianta neoclasică) ci prin raportare la distribuția lor la nivelul comunității de origine. În acest context strategia migratorie trebuie înțeleasă în relație cu alte strategii de trai multisectoriale și multilocale care se regăsesc în procesul de dezvoltare (De Haas, 2010: 246).

3.1.3. Teoria pie ei for ei de munc segmentate sau duale

Elementul esențial în cadrul acestei teorii al cărei susținător principal este considerat a fi Michael Joseph Piore (1979) este existența unei piețe a forței de muncă duale, incluzând un sector primar caracterizat în principal de slujbe stabile, condiții bune de muncă, beneficii generoase, posibilitatea mobilității ascendente, asigurarea unui statut social și un sector secundar cu slujbe slab plătite, condiții nesigure de muncă, expunere la riscuri de diverse naturi iar mobilitatea socială nefiind posibilă. Acest sector secundar favorizează cererea pentru forța de muncă imigrant datorită apariției unor dezechilibre în sectorul primar dezvoltat. Printre acestea amintim inflația structurală. Ea survine datorită constrângerii de a crește salariile nu ca urmare a creșterii productivității dar pe seama pretinsului prestigiu care ar deriva din ocuparea funcțiilor ierarhice. Un alt dezechilibru este creat de dualismul economic pe care îl generează piețele dezvoltate de producție care se orientează spre forța de muncă din exterior. La acestea se adaugă modificările demografice ale rezervei de forță de muncă. Rolul femeii a evoluat de la statutul familial la cel economic. Rata crescută a divorțului a determinat asumarea rolului de cap de familie. În același timp scăderea natalității a redus mobilitatea socială și economică a femeii. Scăderea natalității, amintită anterior, dublată de creșterea perioadei de colarizare pentru majoritatea populației indigene au creat premisele favorabile pentru cererea de forță de muncă externă, disponibilă să presteze munci pe care autohtonii le consideră nedemne. Critica acestei teorii este legată de faptul că nu se ocupă decât de zona de destinație, justificând programele de tip lucrător invitat (guest worker). În schimb nu răspunde în nici un fel la premisele emigrării: de ce pleacă emigranții sau ce se întâmplă în urma lor cu cei rămași acasă. (Constantinescu, 2002:100-101).

3.1.4. Teoria push-pull

Lui Everett Lee (1966: 49-52) îi revine meritul de a fi revizuit teoria asupra migrației din secolul al XIX-lea, teorie dezvoltată de Ravenstein (1885). Lee a propus un nou cadru analitic. În viziunea sa, decizia asupra migrației este determinată de cinci următorii factori: factori legați de zona de origine; factori legați de zona de destinație; obstacole (distanța, bariere fizice, legi cu privire la imigrație etc); factori personali. El afirmă că migrația tinde să aibă loc în cadrul unor fluxuri (curenți) bine definite din locuri specifice la origine către locuri specifice la destinație, nu doar din cauză că ansele sunt asociate cu o specifică localizare dar și din cauză că fluxul de cunoștințe înapoi de la destinație ușurează trecerea pentru migrații ulterioare. El

mai declară că migrația este selectivă cu privire la caracteristicile indivizilor pentru că oamenii răspund diferit la factori de natură pozitivă sau negativă la origine și destinație și au abilități diferite la apariția variabilelor care intervin. Altfel spus, fluxurile de informații care se întorc în locurile de origine creează reacții fie de atracție, fie de respingere a migrației, în funcție de percepția subiecților interesați. Prin aceasta migrații sunt rareori reprezentativi pentru comunitatea lor de origine. Acest fapt este convergent cu perspectiva neoclasică care explică selectivitatea migrației prin diferențe individuale în dotarea capitalului uman și aspecte discriminatoare ale costurilor și riscurilor legate de migrație (De Haas, 2008: 8-9).

Un exemplu de factor de atracție regăsim în situația migrației români din Italia, unde putem constata o creștere graduală de la 342.200 rezidenți în anul 2006, ajungând la 968.576 în 2010. Dintre aceștia cei mai numeroși se concentrează în regiunea Lazio (196.410 în anul 2010) iar Roma de îndănd primul loc pe localități cu un număr de 72.462 rezidenți în 2010. Această atracție a orașului Roma este pusă pe seama caracterului metropolitan aglomerat, cu oportunități deosebite în domeniul formării, al vieții ecleziastice, cu posibilități multiple pentru forța de muncă (Caritas/Migrantes, 2011: 392).

Critica teoriei push pull semnalează că sunt mulți emigranți care pleacă din zone slab populate și cu mediul puțin degradat spre zone cu mediu degradat și intens populate. Oamenii sunt tot mai atrași de locuri aglomerate- orașe, zone agricole bogate- pentru că, în ciuda aglomerației, oferă avantaje care constau în servicii medicale și sociale de calitate precum și oportunități pentru muncă, mediu propice pentru afaceri dar și pentru petrecerea timpului liber. Acestea toate ilustrează limitările teoriei. În plus, disponibilitatea pentru emigrare depinde crucial de aspirații, un element neglijat de către modelele neoclasice, structuraliste și push-pull dar care constituie un argument esențial în explicarea migrației (De Haas, 2008: 8-11).

3.1.5. Noua economie a migrației forței de muncă (New economics of labour migration - NELM)

În a doua jumătate a deceniului nouă a luat sfârșit influența structuralismului anistoric dar și a altor abordări rigide. Sub impactul teoriei elaborată de Oded Stark (NELM, 1978; 1991), cercetarea fenomenului migraționist a început să fie tot mai mult influențată de postmodernism și de teoriile post-structuraliste. Recunoașterea concomitentă atât a importanței structurii cât și a acțiunii (agency) apare ca esențială pentru dezbaterile migrației și dezvoltării pentru că ajută la înțelegerea caracterului eterogen al impactului migrației. Printr-o abordare „pluralistă”, interacțiunea actor-structură permite o mai mare varietate de rezultate față de metoda simplă

agregării a deciziilor individuale și cea a imperativelor structurilor. Noua economie a migrației forței de muncă modelează migrația ca împărțire (condiviziune) a riscului (*risk sharing*) familiilor. Gospodăriile reușesc, mai bine decât indivizii separați, să diversifice resursele proprii cum ar fi munca, pentru a minimaliza riscurile în legătură cu venitul. Astfel de piețe sunt adesea slab dezvoltate sau dificil de accesat pentru grupuri neelitiste. Prin intermediul mandatelor internaționale (*remittances*) migrația poate fi o strategie familială pentru depășirea unor astfel de constrângeri de piață și poate permite familiilor să investească în activități productive care să le amelioreze condițiile de trai (De Haas, 2008: 34-35).

Se impune aici observația următoare: în timp ce mandatele (*remittances*) nu joacă vreun rol în teoria migrației neoclasice, în cadrul noii economii a migrației a forței de muncă ele sunt percepute ca unul dintre motivele importante în decizia de emigrare. În afară de o nouă conceptualizare radical diferită a migrației, ea apare și ca o strategie gospodărească cu scopul de a diversifica portofoliul veniturilor, de a mări venitul gospodăriei și de a depăși constrângerile legate de activitatea economică și de investiții în regiunea de origine (De Haas, 2008: 35).

3.1.6. Perspectiva transnațională asupra migrației și dezvoltării

Dezvoltarea perspectivelor noii economii și a minimalizării riscului asupra migrației și dezvoltării coincide cu un al treilea curent în studiile de migrație și anume beneficiul transnațional înregistrat în cadrul procesului de instalare și integrare a comunităților de imigranți în țările de primire. Este semnalat tot mai mult o creștere a posibilităților migranților și a familiilor lor de a trăi într-un mod transnațional și de a adopta identități transnaționale. Această nouă abilitate se dezvoltă proporțional cu posibilitățile îmbunătățite de a beneficia de legături cu societățile de origine prin telefon, fax, televiziune, satelit și internet și cu facilitățile de a trimite bani prin sistemul bancar globalizat sau prin canale informale. În același timp modul de viață transnațional oferă posibilitatea familiilor să aibă loialități duble, să concilieze în ambele sensuri, să stabilească legături și să facă afaceri simultan la distanță (De Haas, 2010: 247-249). Trebuie precizat totuși și faptul că nu toți transmigranții acționează la fel. Pot fi identificate grade și tipuri de transnaționalism în spațiul variat, strâmbut de multiple dimensiuni: remitențe, proiecte de revenire, comunicare cu cei de acasă și identități sociospatiale la nivel național, regional, comunitar și chiar continental (Sandu, 2010:175).

În trecut se credea că integrarea migranților în societățile de origine se făcea graduală la legăturilor cu societățile de origine. Aceasta explică pesimismul anterior asupra efectului banilor trimiși după

cum și faptul că aportul migranților la dezvoltarea în țările de origine a fost legat de migrarea retur. Dar a devenit tot mai limpede că nu este neapărat așa, și că multe grupuri de emigranți mențin puternice legături transnaționale în timp. Atașamentul față de țara de origine nu înseamnă întoarcerea lor, dar de o susținută comunicare, de vizite frecvente în vacanțe și de modelele de migrație pendulară, circulară. Astfel legăturile transnaționale pot să devină transgeneraționale. Aceasta se explică prin fluxurile de bani trimise regulat și în valori tot mai mari, prin companii gestionate transnațional și prin implicarea grupurilor din diasporă (asociații de tip home town-orașul natal) care apar în unele două generații, în acțiuni politice, sociale, culturale, economice în țările de origine. Este factual incorect să se afirme în mod automat că implicarea imigranților în țările de origine este o manifestare a inabilității lor de a se integra (De Haas, 2010: 248).

Există, desigur, și alte teorii ale migrației. Am optat în teza de față să ne oprim asupra acelor teorii care ne ajută să înțelegem cât mai bine două constante și anume: migrantul și rețelele de migrație. În consecință, vom aborda pe de o parte situația migrantului în funcție de contextul variat (economic, social, politic, cultural, educațional, familial) atât din zona de origine cât și din zona de destinație, iar pe de altă parte modul în care rețelele au constituit un real sprijin pentru migranți.

3.2. Teoria rețelelor de migrație

Teoriile privind sistemele și rețelele de migrație adoptă o abordare mai exhaustivă a acestui fenomen, luând în considerare atât punctele de plecare și de sosire cât și legăturile dintre acestea. Analiza sistemelor de migrație din care face parte industria migrației, așa cum este denumit de Castells și Miller (2003), prezintă interacțiunile dintre *macrostructuri* și *microstructuri*, drept bază a oricărei mișcări migratoare. În timp ce *macrostructurile* „includ economia politică pe scară mondială, raporturile interstatale și legile, structurile și practicile stabilite de țările de origine și de destinație pentru a controla fenomenul migrator”, *microstructurile* se referă la „rețele sociale neoficiale, deseori denumite capital social, dezvoltate chiar de imigranți pentru a face față migrației” și de cele mai multe ori asigură continuitatea și perpetuarea migrației. *Mezestructurile* reprezintă mecanisme intermediare care leagă cele două nivele prezentate mai sus. Scopul acestor structuri este de intermediere între imigranți și instituțiile cu care aceștia interacționează. (Spener, 2009: 3-4).

Încă din 1958, Petersen susținea că „migrația devine un stil, un model stabilit, un exemplu de comportament colectiv. Dacă începe bine, dezvoltarea fenomenului este semi-automat”.

Mai târziu, de Haas (2010), în analiza sa privind dinamica intern a procesului migrator, vorbește de „efecte feedback” observate în contextul de origine (punctul de plecare) care contribuie la sporirea atât a aspirațiilor cât și a capacităților de emigrare. Ceea ce el analizează poate fi denumit drept forme de transmițeri economice și sociale relaționate care facilitează migrația ulterioară în termeni concreți, prin finanțarea migrației și stabilitatea familiei sau a membrilor colectivității, sau în termeni mai abstracți, prin alimentarea aspirațiilor de migrare prin expunerea la noi informații, idei și moduri de viață. Se creează în fapt o „cultură a migrației”, după cum susține Levitt (1998), migrația fiind percepută în mod pozitiv în cadrul colectivității și devenind modalitate acceptată de mobilitate economică și socială. Prin urmare, teoriile economice cu privire la migrație pot fi completate, conform autorilor Boswell și Ciobanu (2009), cu „teoria condițiilor sociale care modelează strategiile de migrare și, în special, rolul rețelelor migratoare”, dar și cu recunoașterea unor structuri de oportunități în cadrul locațiilor specifice care asigură migranților posibilitatea de a se integra deplină la muncă. Analiza mai complexă care, printre altele, include asocierile și interacțiunile dintre macrostructuri, microstructuri și mezostructuri, este capabilă, într-o măsură mult mai mare, să explice migrația transnațională care a luat amploare în ultimul timp (Torre, 2013: 30-31).

3.2.1. Capital social și rețele de migrație

Rețelele pot fi definite ca un ansamblu de conexiuni interpersonale care leagă migranții, foști migranți și non-migranți în zonele de origine și destinație prin relații de rudenie, prietenie și origine comună (Massey et al., 1993: 448). Mai pot fi definite și ca grupuri de relații sociale complexe între migranți sau grupuri de migranți (Tim, 2009: 5). Rețelele de migrație se prezintă ca un compozit de relații interpersonale în care migranții interacționează cu familia sau cu prietenii (Haug, 2012: 2).

Teoria rețelelor are un loc important în studierea migrațiilor pentru că deschide un plan de cercetare la nivel intermediar (meso) unde se susține că acționează mecanismul migrației.

În cadrul proiectului doctoral, studierea teoriei rețelelor de migrație clarifică însăși tema cercetării. Rețeaua este un component al conceptului mai larg de migrație, care la rândul său este abordat într-o literatură deja vastă. Cunoașterea acestui concept deschide o perspectivă nouă asupra înțelegerii fenomenelor economice și sociale și a proceselor prin care trec persoanele care se angajează în procesul migrației.

Cercetarea bibliografică a relevat necesitatea abordării interdisciplinare a fenomenului migrației (King, 2013: 9-11). Întrucât în studiul acestui fenomen apar date cu caracter geografic,

istoric, economic, social, matematic (statistic), prelucrarea și exploatarea acestor date justifică această abordare.

Putem afirma că rețelele de migrație sunt o formă, un caz particular al rețelelor sociale. Deși conceptul de rețea cunoaște o istorie îndelungată în teoria și cercetarea sociologică clasică (E. Durkheim, G. Simmel, J. Moreno etc) și antropologică (B. Malinowski, A. Radcliffe-Brown, C. Levi-Strauss), el a fost readus în prim planul analizei sociale în ultimele decade grație studiilor asupra capitalului social (P. Bourdieu, Coleman, Putnam), perceput ca având originea în predispozițiile personale pentru a crea relații durabile (Bourdieu, 1986:148) și indicând trăsăturile organizării sociale, precum încrederea, normele și relații care facilitează conexiuni între persoane conducând la formarea și cristalizarea rețelelor sociale (Putnam, 1993:167, 2000:19; Coleman, 1990:304). În sfârșit, fără îndoială, conceptul de rețea și-a probat utilitatea epistemo-metodologică în studiile dezvoltate, în special în ultimele două decade, asupra fenomenului migrației. (Barnes and Harary, 1983).

La început subiectul studiilor consta în explicarea relațiilor sociale în mediul urban. În anii apăsătoare și optzeci se pune accentul pe rolul relațiilor de prietenie în cadrul rețelelor, iar inserarea acestora în cadrul studiilor despre migrație oferă o explicație asupra alegerii destinațiilor de migrare, în contextul de mai sus.

Astfel apare ipoteza că la baza deciziei de migrare stau rețelele și nu persoanele la nivel individual (Tim, 2009: 3-4). Dar trebuie făcută diferența între rețelele comunităților locale, rețelele de migrație interni și rețelele de migrație internaționale, din cauza structurilor lor și al constrângerilor la care sunt supuse. (Tim, 2009: 6).

3.2.2. Rolul rețelelor de migrație

Pe măsură ce rețelele se impun tot mai mult și sunt utilizate de cei care circulă în căutarea unui loc de muncă dar și din motive de studii, de reîntregire a familiei sau din alte cauze apăsătoare în locul sau țara de origine, acestea îndeplinesc tot mai multe și mai importante roluri. Constituind o resursă importantă pentru cei care migrează, rețelele capătă o poziție tot mai centrală în procesul de incluziune socială.

În încercarea de a clasifica rolurile rețelelor în sprijinul migraților, se poate pleca de la diferite considerente, după cum constată sociologul Maurizio Ambrosini (2005): mediul de

primire și acceptare, căutarea unui loc de muncă, înfruntarea nouității și a necunoscutului dar și a altor dificultăți inerente întâlnite (Ambrosini, 2005: 86-90).

În ambientul de primire rețelele joacă un rol de inițiere, de orientare a migrantului spre acele zone comune care există în noul mediu, spre găsirea unei locuințe. Dacă ne referim apoi la contextul câmpului muncii, aici rețelele se interpun în locul acelor intermediari (care deseori oferă informații pe cât de rapide pe atât de necontrolate între cei care caută un loc de muncă și cei care oferă de muncă, arătând atenție față de atitudinile și predispozițiile culturale necesare pentru a ocupa anumite locuri de muncă. În același sector al muncii este inclusă și sfera promovării profesionale. Se poate cunoaște cine beneficiază de promovare profesională mai ales la cei care au început să-și dezvolte activități independente, urcarea în ierarhia funcțiilor fiind în general rezervată autohtonilor. Combinarea rolului social al rețelilor cu cel economic a dus la fundamentarea conceptului de capital social. Nivelul intermediar (meso) al familiei (gospodăriei), legăturile de prietenie leagă structura socială de procesul individual de luare a deciziei. Rețelele sociale oferă un fundament pentru răspândirea informațiilor și în același timp pentru suport sau asistență. Interacțiunea din interiorul rețelilor înlesnește migrarea prin reducerea costurilor și a riscurilor de deplasare. Rețelele sociale pregătesc calea pentru formarea rețelilor transnaționale de migrare. Rețelele informale ajută pe migranți să își finanțeze călătoria, să găsească o slujbă sau un spațiu de cazare. Rețelele de migrație îi ajută pe migranți să treacă granița, legal sau ilegal. Relațiile personale care îi leagă pe migranți, foști migranți și non-migranți în locul de origine și destinație măresc probabilitatea migrației internaționale a forței de muncă în conexiune cu migrația circulară și migrația în lanț. Pe măsură ce rețelele se ramifică și se fortifică cu fiecare imigrant în plus, potențialii imigranți vor fi în măsură să beneficieze de pe urma acestor rețele sociale pe criterii etnice din țara de destinație (Ambrosini, 2005: 86-97).

3.2.3. Elemente constitutive ale rețelilor de migrație

Autorii Guilmoto și Sandron (2001) menționează o serie de mecanisme constitutive ale rețelilor, redate de Anghel și Horvath (2009) în *Sociologia migrației*. Dintre aceste mecanisme le vom aminti în mod deosebit pe acelea care ne facilitează atingerea a două obiective ale cercetării și anume: identificarea serviciilor și a mecanismelor care ajută la integrarea românilor migranți pe piața muncii și în comunitate dar și identificarea preferințelor pentru rețele în urma evaluării avantajelor și riscurilor în utilizarea rețelilor. În acest sens notăm următoarele:

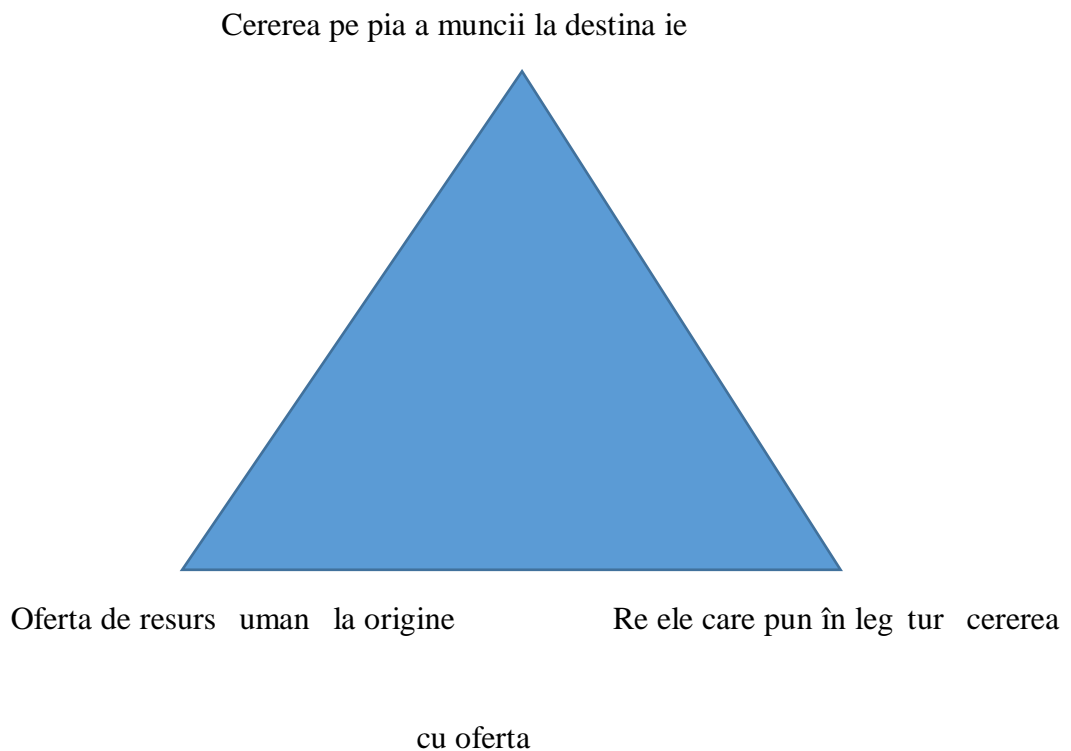

- Re elele necesit investi ii mari la început, mai ales la nivel financiar și uman dar, pe parcursul func ion rii acestora, costurile vor sc dea datorit cre terii num rului de migran i care vor apela la re ele dar și datorit organiz rii tot mai eficiente a parcursului migrator; (Anghel și Horvat, 2009: 37).
- Odat cu achizi ionarea unor cuno tin e și experien e, apare efectul de înv are și eficientizarea continu a proceselor necesare recerute; (Anghel și Horvat, 2009: 37).
- Are loc o corelare cu alte activit i și o continu adaptare la locul de munc și în comunitatea gazd . Mul i imigran i cu calific ri superioare, care dovedesc abilit i ce îi recomand , reu esc s urce în ierarhia ocupa ional ; (Anghel și Horvat, 2009: 37).
- Se nasc aspira ii adaptative, în sensul c plec rile dintr-o localitate nu mai au loc în mod spontan ci, odat cu apari ia și dezvoltarea re elelor, acestea se impun în foarte mare m sur ca procedeu utilizat pentru derularea actului migrator; (Anghel și Horvat, 2009: 37).
- Pot fi identificate caracteristici de ineficien și inechitabilitate în rândul unor re ele. Ineficien a se dovede te mai ales când re elele nu se pliaz pe problemele localnicilor și migran ii ajung în pozi ii sociale defavorizate. Rela iile inechitabile se manifest prin favorizarea unor situa ii discriminatorii, a unor forme de sclavie modern , a prostitu iei și a traficului de fiin e umane; (Anghel și Horvat, 2009: 37).
- Existen a altor alternative de re ele la care pot apela migran ii pentru realizarea demersului dorit; (Anghel și Horvat, 2009: 38).
- În modul de func ionare a re elelor de migra ie reg sim și caracteristica de imutabilitate, a a-numitul *efect de închidere*. O re ea cu greu poate fi mutat într-o alt zon de influen , din considerente financiare (costuri mari pentru stabilizare) și de timp necesar pentru adaptare. (Anghel și Horvath, 2009: 38).

În circuitul migra ional reg sim re elele într-un sistem în care o prim component este **cererea pe pia a muncii** din rile destinate. O a doua component o constituie **oferta** din partea rilor posibile furnizoare de capital uman care s vin în întâmpinarea nevoii de for de munc din rile destinate. Aici trebuie s preciz m c cei care pleac , pentru a r spunde acestei cereri sunt motiva i în primul rând de îns și nevoia personal de a g si de munc , fiind nevoi i s plece în rile care le pot oferi solu ii în sprijinul necesit ii lor ocupa ionale. În sfâr it o a treia component a triadei amintite reprezint tocmai **re elele** care pun în leg tur cererea

cu oferta. Această triadă cu componentele explicate mai sus ar putea să fie reprezentată schematic astfel:

Fig. 4: Triunghiul circuitului migrațional

Rețelele, prin acumularea unei experiențe mereu crescânde, ajung să-și formeze sisteme tot mai bine încheiate pentru ca noii beneficiari să fie integrați cât mai repede și eficient în noul ambient care sper să corespundă atât cererii cât și ofertei (Fawcett, 1987: 676-678).

Înănd cont de cele prezentate, rețelele pot fi definite ca „un set de legături interpersonale, care conectează imigranții cu rudele, prietenii sau cunoștințele lor din țara de origine. Ele transmit informații, oferă asistență financiară, facilitează găsirea unui loc de muncă și a unui spațiu de cazare noilor sosiți în țara de destinație.” (Stoica, 2011: 92). De aici decurge și rolul rețelelor de a facilita integrarea imigranților în țările de destinație, venind în sprijinul acestora prin serviciile de care au nevoie.

4. Obiectivele cercetării

Obiectivele cercetării reprezintă repere de autocontrol pentru cercetător dar și indicatori care ghidează pe cel care parcurge conștient și vrea să afle rezultatele cercetării, extrase în urma interpretării interviurilor realizate cu migrații și cu reprezentanții unor instituții care lucrează direct sau au legătură cu populația străină de pe teritoriul italian.

A. Obiectivul general

Obiectivul general vizează urmărirea apariției și funcționării rețelelor de sprijin a migranților, precum și efectele acestora și a modului în care instituțiile și rețelele de migrație au constituit un real ajutor pentru integrarea românilor în Italia, în ceea ce privește adaptarea și găsirea unui loc de muncă sau a unei locuințe, facilitarea accesului la diferite servicii, dar și stabilirea unor relații necesare migranților români pentru noul trai în Italia.

B. Obiective specifice

Obiectivele specifice se referă la:

- 1. Identificarea serviciilor oferite de societatea civilă în vederea facilitării integrării migranților români în regiunea Lazio, Italia.**
- 2. Identificarea mecanismelor de integrare pe piața muncii și în comunitate.**
- 3. Identificarea avantajelor și a riscurilor în utilizarea rețelelor pentru a migra.**

5. Metodologia cercetării și temele de analiză

5.1. Metodologie

Cercetarea calitativă, după cum susțin unii autori, a apărut ca metodă de cercetare la finele deceniului apăsător și s-a impus ca o contrapondere la metoda cantitativă, sub numele său original *qualitative research*. Ea este privită ca o formă complementară de studiere în științele soci umane, dar care este uneori abordată în mod rigid și exclusivist în raport cu metoda cantitativă (Chelcea, 2001:21). Fiind un domeniu relativ nou și în curs de cristalizare, eforturile de a defini acest nou paradigmă și câmpul său de cercetare sunt în curs. Conform altor autori, analiza calitativă studiază date calitative, cum sunt textele din transcrierea interviurilor. Spre deosebire de analiza cantitativă, care are un caracter statistic și este în mare măsură independentă de cercetător, analiza calitativă este puternic dependentă de abilitățile analitice și integrative, de cunoașterea personală a contextului social de unde sunt colectate datele. Accentul în cercetarea calitativă este pus pe veridicitate sau în alegerea fenomenului mai curând decât pe predicție sau explicarea sa. Este necesară o mentalitate creatoare și prințtoare și un set de strategii de analiză (Bhattacharjee, 2012: 113).

Vom prezenta în rezumat câteva din aceste tehnici.

A. Teoria întemeiată (*grounded theory*)

Cercetarea de tip **Grounded Theory** sau care are la bază **teoria întemeiată** este o tehnică de analiză a datelor calitative scrise, dobândite prin metoda observației, a interviului, a focus-grupului, a prezentărilor și înregistrărilor audio-video. Această teorie a fost elaborată de Glaser și Strauss (1967) în cadrul unei metode de analiză comparativă, continuând să fie dezvoltată de Strauss și Corbin (1990; 1998) prin prezentarea tehnicilor specifice de codificare, de clasificare și de categorizare a seturilor de date scrise. Interpretarea este ”întemeiată” (grounded in) pe datele empirice observate. De aici provine și denumirea de ”teorie întemeiată”. Această teorie solicită cercetătorului să suspende orice fel de așteptări teoretice preexistente sau elemente subiective și să lase doar pe seama datelor formularea teoriilor cu privire la fenomenul în cauză (Bhattacharjee, 2012: 113).

. În cadrul teoriei întemeiate Strauss și Corbin (1998) descriu trei tehnici de codificare pentru analiza datelor scrise.

Mai întâi este prezentată **codificarea deschisă**, ceea ce înseamnă că cercetătorul demonstrează o deschidere față de tehnica de codificare și analizează în mod activ concepte noi, de interes pentru fenomenul în cauză. Acest tip de codificare constă în identificarea conceptelor și ideilor cheie ascunse în datele textuale brute și care au legătură cu fenomenul analizat. Conceptele pot folosi o denumire convențională, proprie cercetătorului sau denumiri standard preluate din literatura de specialitate. În cercetarea de față am folosit ambele denumiri. Conceptele similare sunt grupate în categorii și subcategorii.

O a doua tehnică este denumită **codificarea axială**, în cadrul căreia categoriile și subcategoriile sunt unite între ele în cadrul unei relații de cauzalitate care pot oferi explicații teoretice cu privire la fenomenul de interes. Ne ajută să observăm condițiile, circumstanțele în care are loc apariția fenomenului și consecințele pe care le implică.

Cea de-a treia tehnică de cercetare de tip ”Grounded Theory” se ocupă de **codificarea selectivă**, care presupune identificarea unei categorii centrale precum și asocierea acesteia cu celelalte categorii (Bhattacharjee, 2012: 114).

Printr-un proces de comparare continuă se face o rearanjare continuă, agregare și rafinare a categoriilor relațiilor și interpretărilor. Pentru aceasta se folosesc o serie de tehnici precum note și comentarii (memoring), descriere detaliată (storylining), folosirea diagramelor (mapping).

O descriere sumară a acestor tehnici o redăm în continuare.

- Storylining constă în folosirea relațiilor și a categoriilor pentru descrierea fenomenului.
- Comentariile (memoring) sunt idei despre concepte și relațiile lor.
- Vizualizarea prin diagrame (concept mapping) este o metodă de reprezentare grafică a conceptelor și relațiilor între acele concepte (Bhattacharjee, 2012: 115).

B. Analiza de conținut

Aceasta este analiza sistematică a conținutului unui text (cine, ce spune, cui, de ce, și efectele care decurg). Pașii sunt următorii:

- Dacă există multe texte de analizat (publicații, rapoarte, recenzii) cercetătorul începe cu o selecționare a unui set de texte dintr-o populație mai mare. Procesul nu este aleator, în schimb textele au fost alese după criteriul relevanței acestora.
- Cercetătorul identifică și aplică reguli pentru divizarea fiecărui text în segmente sau cantități semnificative care pot fi tratate ca unități separate de analiză.

Acest proces se numește discretizare/separare (unitizing).

Modelul constă din cinci faze:

- 1) Convertirea înregistrărilor în text brut sau transcrieri pentru analiza de conținut;
- 2) Convertirea datelor brute în protocoale condensate;
- 3) Convertirea protocoalelor condensate într-un sistem de categorii preliminare;
- 4) Folosirea acestui sistem pentru generarea protocoalelor codificate;
- 5) Analiza protocoalelor codificate pentru a genera interpretări despre fenomenul de interes.

C. Analiza Hermeneutic

Analiza hermeneutică (μ = a interpreta) este un caz special al analizei de conținut în care se încearcă „interpretarea” sensului subiectiv al textului în cazul contextului istoric și social. Spre deosebire de teoria întemeiată (grounded theory) sau analiza de conținut, care ignoră contextul și semnificația în timpul procesului de codificare a textelor, analiza hermeneutică este o tehnică interpretativă pentru analizarea datelor calitative. Metoda presupune că textele scrise narează experiența autorului într-un context socio-istoric și trebuie interpretate ca atare în acel context. În general, hermeneutica este studiul interpretării și teoria și practica interpretării. Este derivat din studii asupra religiei și studii lingvistice. Hermeneutica tradițională, cum ar fi hermeneutica biblică, se referă la interpretarea textelor

scrise, în special în zone ale literaturii, religiei și dreptului. În secolul XX, Heidegger a sugerat că o cale mai directă, nemijlocită de în alegerea a realității sociale este experimentarea acesteia mai curând decât observarea sa și a propus hermeneutica filosofică, în care focalizarea s-a schimbat de la interpretare la în alegerea existențială. Heidegger a argumentat că textele sunt doar mijloace prin care cititorii pot nu doar să citească despre existența autorului, dar de asemenea relevă experiențele autorului (Bhattacharjee, 2012: 116-117).

Potrivit interpretării lui Andor Sorin Dan (2011) problema validității în cercetarea prin metoda calitativă apare sub forma credibilității. Conform autorului amintit, există cinci tipuri de validitate: descriptivă, de interpretare, teoretică, evaluativă și de generalizare a rezultatelor (Andor, 2011: 25-26). În cazul prezentei cercetări ne situăm în sfera validității descriptive dar și de interpretare.

D. Cercetarea proprie prin metoda calitativă

În cadrul cercetării de teren a fost folosit interviul semistrukturat. Acesta presupune un ghid de interviu cu tematici predefinite, dar care permite interviuatorului să devieze de la plan ca să pună întrebări specifice. Interviuatorului introduce tema, apoi ghidează discuția punând întrebări specifice.

De asemenea, în cadrul cercetării a fost folosită observația, analiza documentelor și a statisticilor locale și europene ale diverselor organisme internaționale. Referințele la aceste documente se regăsesc în cadrul lucrării.

Observația a fost folosită concomitent cu **interviul semistrukturat** pentru a putea evalua mai cuprinzător reacțiile subiecților intervievați la stimulii produși de subiectul tematicilor.

În cadrul **analizei documentelor** au fost aplicate elemente ale teoriei întemeiate (grounded theory) pentru elaborarea ghidului de interviu semistrukturat.

Astfel, în cadrul studiului, urmînd **revizuirea literaturii de specialitate** (literature review) au fost identificate **conceptele principale**. Au fost identificate astfel o serie de concepte precum: **mediul de plecare, persoană imigrată, familie, stat (autorități), comunitate, rețea**. Acestea au fost codificate. Au fost stabilite **relații (legături) între concepte**, care pot fi singulare sau multi-relaționale. Au fost **vizualizate (reprezentate grafic) conceptele și legăturile între aceste concepte**, direcțional și prin sgeți de reprezentare a sensului în care se desfășoară legătura. În anumite cazuri, sgețile se îndreaptă în ambele sensuri ale relației. Au

fost elaborate blocurile tematice ale interviului și întrebările din cadrul acestora, în baza fiecărei din aceste relații.

5.2. Desfășurarea colectării datelor și temele de analiză

La baza colectării datelor, după cum a fost deja menționat, au stat în primul rând discuțiile purtate pe marginea ghidului de interviu semistructurat care a inclus un număr de 6 teme. Acestea reprezintă informații personale și aspecte problematice care condiționează integrarea imigranților în țara de destinație, teme identificate în urma experienței directe a acestora cu privire la mediul de proveniență, la rețelele de sprijin pentru migrație, la interacțiunea între migrație și rețele, la relația migraților cu familia, cu autoritățile și cu noua comunitate. Aceste teme, însoțite de întrebări clarificatoare, au permis subiectului o argumentație mai largă, dar au permis și interviuatorului colectarea de date suplimentare și cantitative care pot fi fructificate și în alte cercetări ulterioare.

Interviurile aplicate atât persoanelor imigrate cât și responsabililor de instituții și rețele au următorul **scop valorificarea observațiilor acestora** în domeniul migrației cu privire la:

situația socio-economică a imigranților înainte de plecare;

relația persoanelor migrante cu rețelele;

relațiile cu familia și familia lărgită;

relația cu autoritățile la destinație;

integrarea în comunitatea gazdă.

Au fost **aplicate ghidurile de interviu** elaborate pentru fiecare dintre categoriile de participanți: persoane migrante și responsabili de instituții, asociații și rețele.

Tab. 10: Sursele și temele care au stat la baza colectării datelor cercetării

Activitate	Colectarea datelor pe baza surselor adunate	
Surse	Discuțiile în cadrul interviurilor realizate cu cei 10 migrați - pe baza experienței directe trăite de aceștia	Răspunsurile la interviurile cu cei 10 responsabili de instituții - pe baza observațiilor realității cu care se confruntă migrații
Tematici	1. Mediul de proveniență al migraților	

	2. Percepția asupra rolului instituțiilor și rețelelor de sprijin
	3. Relația persoană migrant -rețea
	4. Relația persoană migrant -familie
	5. Relația persoană migrant -autorități
	6. Relația persoană migrant -comunitate

În procesul de colectare a datelor, atât persoanele migrante cât și responsabilii de instituții au fost anunțați cu privire la obiectivele studiului și la modul în care vor fi utilizate informațiile culese de la ei.

Prima categorie de interviuri s-a adresat unui număr de 10 persoane imigrate. Pentru a face selecția persoanelor a fost fixat în prealabil o primă întâlnire directă pentru a testa disponibilitatea de a participa la cercetare. Dintr-un număr de 40 de persoane cu care am realizat această primă întâlnire, 10 au răspuns. Detaliile cu fiecare subiect interviuat au fost stabilite telefonic. Realizarea propriu-zisă a interviului a avut loc la Roma și Ladispoli în luna mai 2015 prin întâlnire față în față la destinația acestora sau după caz, în anumite spații publice stabilite de comun acord. Interviurile au fost înregistrate pe bandă audio, iar durata lor a fost de cca. 40 minute. Unde a mai fost necesar s-au obținut date suplimentare. La fiecare dintre punctele abordate interviuatul a avut libertatea de a răspunde întrebărilor adresate și totodată de a se opri acolo unde el se simțea inconfortabil, respectând astfel opțiunea fiecăruia de a se exprima cu privire la tematica sugerată.

În partea de cercetare care i-a vizat pe cei 10 responsabili de instituții, au fost discutate condițiile pe marginea ghidului de interviu și au primit informațiile necesare în cadrul unor întâlniri directe de clarificare. O parte din interviuri au fost completate și înmânate direct iar o altă parte au fost primite în format electronic, din cauza dificultăților de stabilire a unor noi întâlniri de discuții individuale pe marginea tematicilor interviului. Au fost contactați reprezentanții ai organizațiilor bisericești din Italia cum sunt: directorul Oficiului „Migrantes” din Dieceza de Roma și președintele Centrului de studii și cercetări cu privire la migrație-IDOS. De asemenea, au fost contactați și intervievați atât preoți romano-catolici, ortodocși dar și greco-catolici români ai comunităților din Roma și împrejurimi.

6. Dificultăți și limite ale cercetării

Vom enumera câteva din dificultățile și limitele întâlnite pe parcursul desfășurării cercetării pentru a putea înțelege de ce anumite demersuri nu au reușit să fie duse la bun sfârșit în forma și termenii stabiliți inițial.

A. Colaborarea cu instituțiile publice și unele asociații

Colaborarea cu instituțiile prezintă un grad de dificultate în măsura în care acestea nu manifestă disponibilitatea și transparența necesară pentru informarea publică prin punerea la dispoziție a unor rapoarte on-line sau tipărite. Mai mult decât atât, această publicare poate să nu respecte niște standarde cerute de rigurozitatea științifică sau să fie lacunară. În plus, există posibilitatea perpetuării unei culturi a lipsei de comunicare, a secretomaniei, specifice unui sector puternic afectat de trecutul din care a ieșit, trecut saturat de cultura lentorii birocratice, dacă facem referire mai ales la România. De asemenea, datele puse la dispoziție de diferite lucrări științifice sunt uneori limitate datorită lipsei unor informații spre exemplu cât privește munca la negru, care este greu sau imposibil de cuantificat.

Cât privește unele asociații, am întâlnit în câteva cazuri o colaborare greoaie sau chiar lipsa efectivă a colaborării, deși ar fi dispus de competențele necesare participării la interviu cu importante contribuții în domeniu.

B. Respectarea calendarului cercetării pe teren

Cercetarea de teren este o activitate puternic influențată de mai multe variabile.

Printre acestea putem enumera: disponibilitatea persoanelor care participă la cercetare (din motive obiective, legate de agendă, sau subiective), apariția unor probleme de agendă în calendarul cercetătorului, alte probleme neprevăzute, de natură financiară etc.

C. Aria de răspândire foarte extinsă și fragmentară a imigranților români

Răspândirea imigranților români în multiple localități din regiunea Lazio, răspândire în funcție de oportunitățile de muncă și locuire oferite, de informațiile care au fost cunoscute acele oportunități, de nucleul de conaționali care au creat primele legături în aceste locuri și necunoașterea persoanelor cheie din toate aceste locații pot constitui indicatori care limitează accesul la multe cazuri care pot fi deosebit de relevante din punct de vedere al experiențelor în relație cu rețelele de sprijin.

7. Concluzii generale

Teza de doctorat cu titlul *Evaluarea rolului re elelor sociale i de sprijin a migran ilor români din regiunea Lazio, Italia*, reprezintă rezultatul unei elaborări științifice pe baza unor elemente teoretice și a unei cercetări sociologice efectuate pe teren în mediul comunităților de imigranți români din regiunea Lazio, Italia. Fiind structurat în 5 capitole, lucrarea științifică îi propune să scoată la lumină, pe baza literaturii de specialitate dar și a interviurilor realizate, elementele care vor avea un aport însemnat în înțelegerea mecanismelor de colaborare și ajutor pe care le dețin re elele sociale implicate în gestionarea actului migrator.

În primul capitol este schițat un cadru teoretic cu privire la mobilitatea populației, răsputzând la câteva întrebări fundamentale cum ar fi: care sunt cauzele și cum s-a desfășurat până acum migrația populației. Se face constatarea că anumite aspecte ale fenomenului analizat provoacă la migrație, altele determină angajarea într-o dispută de motive pro și contra migrației, altele conduc la decizia fie de acceptare a situației existente fie la aceea de a pleca. În limbaj tehnic este vorba de cauze, factori, motivații care determină la migrație. Se observă apoi o succesiune în timp a deciziilor de plecare, în funcție de diferite grupuri, criterii, oportunități. Aceasta ne permite o etapizare a migrației. Aici se urmărește mai ales delimitarea etapelor migrației românilor după 1990 lansând noi provocări pentru perspectiva re elelor.

Între multiplele aspecte care se întâlnesc și se întrepătrund în mecanismele ample ale migrației am ales apoi să analizăm tipurile de migrație. Acestea se structurează în funcție de subiecți, intenții, posibilități, oportunități, scopuri etc. Am optat să analizăm doar acele tipuri de migrație întâlnite la grupul social care face obiectul cercetării noastre, respectiv românii din Italia.

Dacă multe elemente decisive în demersul migrator se nasc în locurile de origine, nu trebuie neglijat faptul că și impulsurile din cealaltă direcție, de la potențialele destinații, prezează asupra persoanelor sau grupurilor care optează pentru o experiență de migrație. Ele primesc suficiente informații de la cei care au fost deschizători de drumuri sau care au bătătorit deja un traseu. Aceste informații se prezintă ca un spațiu deschis unde se pun pe masă bucurii, reușite dar și dificultăți, deziluzii, riscuri, toate ca urme, efecte sau consecințe ale acțiunii migratorii întreprinse. **În capitolul al II-lea** sunt analizate acele efecte, consecințe care sunt mai des întâlnite în contextul migrației și cu un impact mai mare la nivelul re elelor dar și în societate. **Capitolul al III-lea** este dedicat evidențierii unor teorii cu privire la re ele și a unor modele de re ele de migrație care se regăsesc și în cazul tranziției migranților români către peninsula italiană. În acest context al re elelor sunt abordate tipurile de relații care se creează, sunt

analizate din ce se compun aceste legături, cum apar ele, pe baza celor criterii se formează, ce efecte produc într-un sens sau în celălalt, cât de sustenabile pot fi, cât încredere se investește la nivelul lor. Într-un pas următor sunt analizate tipurile de rețele pornind de la realitatea cunoscută, verificată.

În capitolul al IV-lea sunt identificate rețelele din cadrul Bisericii, atât catolice cât și ortodoxe, italiene dar și românești de pe teritoriul Italiei, întrucât comunitățile bisericești s-au dovedit a fi printre cele mai importante centre de coagulare a migranților, mai ales a celor români.

Capitolul al V-lea oferă date semnificative culese în urma interviurilor realizate, chiar din gura persoanelor românești din câteva comunități dar și prin bunăvoința câtorva experți, reprezentanți ai unor parohii românești din Italia, regiunea Lazio, și ai unor responsabili din alte asociații care au expertiză în domeniul migranților. În cadrul acestui ultim capitol sunt redată una după alta, informații utile, rezultate concludente pe baza discuțiilor și discuțiilor purtate cu acești actori ai cercetării. Materialul cules ne oferă elemente prețioase care aduc la lumină modul concret al rețelelor în slujba migranților români prin serviciile puse la dispoziție de acestea pentru integrarea persoanelor și a familiilor acestora aflate în Italia, pe piața muncii și în comunitatea italiană. De asemenea, este realizată o evaluare a impactului rețelelor pe baza analizei comparative a avantajelor dar și a riscurilor asumate prin utilizarea acestora.

În consecință, paginile acestei teze îți propun, prin metode științifice, reconstituirea profilului și traseului migrantului român spre Italia, spre centrul atracției care este Roma și împrejurimile ei, o atracție nu numai turistică dar și în scopul gășirii unui loc de muncă. Sunt surprinse și supuse cercetării și analizei rețelele sociale care au contribuit la integrarea indivizilor, familiilor sau grupurilor de români, cu spiritul de aventură și entuziasmul de la începutul unui nou parcurs în viață dar și cu grijile și provocările întâmpinate atât pe traseu cât și la destinație.

În urma analizei, ordonării și interpretării opiniilor și răspunsurilor culese din interviurile aplicate atât pe baza analizei de conținut și a observației, la sfârșitul traseului abordărilor teoretico-științifice și practice care au avut în centru problematica rețelelor de sprijin a imigranților români din Italia centrală, mai precis regiunea Lazio, încercăm să punem împreună rezultatele obținute în lumina obiectivelor pe care ni le-am propus la începutul cercetării.

Obiectivul general a vizat urmărirea apariției, funcționării și a efectelor rețelelor; modul în care rețelele de migrație au constituit un real ajutor pentru integrarea românilor în Italia, în ceea ce privește găsirea unui loc de muncă sau a unei locuințe, facilitarea

accesului la diferite servicii, precum și stabilirea unor relații necesare pentru noul trai în Italia a migranților români.

Urmărind obiectivul general au fost adunate câteva concluzii semnificative:

A. Referitor la apariția, funcționarea și efectele rețelelor:

Rețelele au apărut în mod spontan ca o necesitate, răspunzând nevoilor migranților și în contextul lipsei de încredere în instituțiile de stat care s-au dovedit a fi puțin eficiente.

Cele mai funcționale tipuri de rețele s-au dovedit a fi cele familiale, a rudelor, prietenilor și cunoscuților dar și cele din cadrul bisericii.

Efectele rețelelor de migranți sunt evaluate de respondenți pe baza gradului de reușită a acestora în integrarea celor care au apelat la ele.

B. Referitor la modul în care instituțiile și rețelele de migrație au constituit un ajutor pentru integrarea românilor în Italia:

Rețelele familiale, de prieteni și cunoscuți, prin punerea la dispoziția migranților a locurilor de muncă, a locuințelor și prin facilitarea altor servicii necesare.

Rețelele și parohiile din cadrul bisericii prin punerea la dispoziție a locurilor de cult, a locațiilor pentru diferite întruniri, prin servicii de distribuire a îmbrăcămintei și alimentelor noilor veniți, prin organizarea cursurilor de limbă italiană, prin organizarea de programe culturale pentru promovarea specificului național propriu al migranților.

Asociațiile din cadrul bisericii și alte asociații și fundații private, prin crearea de centre medicale și sociale pentru consiliere și tratamente, prin editarea și răspândirea în comunitățile locale italiene a unor publicații parohiale sau a unor informații și publicații ale oficiului pentru migranți, cu scopul promovării valorilor culturale și spirituale ale imigranților.

C. În privința sprijinului oferit pentru adaptarea migranților rețelele au rolul de a conserva echilibrul psihic și emoțional și de a menține vii mecanismele prin care se transmit informații cât privește găsirea unui loc de muncă, a unei locuințe sau dobândirea altor bunuri și resurse. În același timp rețelele oferă oportunități pentru favorizarea modului de viață transnațional.

Rețelele au rolul de a conserva echilibrul psihic și emoțional și de a menține vii mecanismele prin care se transmit informații cât privește găsirea unui loc de muncă, a unei locuințe sau dobândirea altor bunuri și resurse. În același timp rețelele oferă oportunități pentru favorizarea modului de viață transnațional.

Rețelele familiale se dovedesc a avea cea mai mare eficiență în dobândirea unei locuințe și a unui loc de muncă prin relațiile pe care le creează în timp, mizând pe un principiu de bază: încrederea.

Rețelele sunt garante ale păstrării specificului cultural-religios românesc. Ele oferă cadrul promovării și menținerii tradițiilor proprii și a identității naționale.

Rețelele îndeplinesc misiunea de facilitare a accesului la servicii prin calitatea lor de a deține un tezaur de informații și de experiență acumulat în timp.

D. Relațiile necesare pentru noul trai în Italia se stabilesc mai ales în jurul bisericii, a comunităților parohiale dar și prin intermediul asociațiilor bisericești: Caritas și diferite congregații religioase din cadrul bisericii.

Primul obiectiv specific a vizat identificarea serviciilor oferite de societate și biserică în vederea facilitării integrării migranților români în regiunea Lazio, Italia.

În acest sens ne-am concentrat în cadrul activității de cercetare asupra serviciilor de care beneficiază migranții pentru reușita integrării.

La nivelul statului român Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice (MMFPSPV) pune la dispoziția imigranților români prin intermediul agențiilor, servicii de informare pentru cei interesați cu privire la mediul social, politic și legislativ în țările de destinație, cât și servicii de intermediere a locurilor de muncă. S-a constatat însă o slabă eficiență a acestor agenții, fie datorită unei informări precare a populației cu privire la misiunea și serviciile pe care agențiile le prestează, fie datorită birocrației excesive și greoaie în cazul obținerii unui loc de muncă sau a altor drepturi.

Din materialul studiat și din discuțiile cu respondenții am aflat de existența multor organizații civile private care apar în atât italienilor cât și românilor, organizații care oferă servicii de consiliere, orientare socială și pe piața muncii și instruire în diferite domenii vitale (social, administrativ, medical, politic și cultural).

Rețelele familiale sunt o resursă importantă de servicii cum ar fi: susținere materială, intermediere a serviciilor de îngrijire a vârstnicilor, bolnavilor, a persoanelor cu dizabilități și a copiilor, oferirea cadrului adaptat pentru socializare, pentru prestarea și promovarea capitalului cultural și pentru susținere morală.

Rețelele din cadrul bisericii italiene (asociații și congregații religioase) în special dar și din cadrul bisericilor românești catolice și ortodoxe din Italia, au constituit pentru imigranți principala resursă de sprijin, alături de rețelele familiale, care și-au dat tot concursul pentru a fi cât mai aproape de nevoile celor sosiți în Italia, având la bază motivații umane și creștine. Am întâlnit o gamă variată de servicii care vizează asistența socială, legislativă, servicii de integrare lingvistică, de asistență pentru completarea actelor necesare pentru înscrierea în sistemul public medical și social, servicii rezidențiale, de acordare de hrană, îmbrăcăminte, servicii de suport și asistență în formarea și promovarea multiculturală, asistență psihologică și religioasă, conferințe, festivaluri culturale pentru cunoașterea și promovarea valorilor migraților. Unele servicii, de care beneficiază și imigranții, se desfășoară în cadrul unor centre destinate și dotate corespunzător misiunii pentru care au fost înființate cum sunt: centre pentru combaterea abandonului copilăriei și a devianței în rândul minorilor, mai ales a celor proveniți din rândul migraților, centre de educație pentru copii, tineri și adulți, centre de dezvoltare a competențelor pentru muncă și formare profesională pentru tineri, centre de reabilitare pentru bolnavi și persoane cu dizabilități.

Tema celui de-al doilea obiectiv specific se referă la identificarea mecanismelor de integrare pe piața muncii și în comunitate.

Cu privire la acest obiectiv rezultatele studiului ne permit să concluzionăm următoarele aspecte:

Mecanismele de integrare pe piața muncii și în comunitate se structurează în principal în cadrul relațiilor informale care se creează în cadrul rețelelor familiare și de prieteni și cunoscuți, dar și în cadrul comunităților bisericești.

Angajatorii apelează deseori la liderii comunităților religioase care fac anunțuri în biserică cu privire la locuri de muncă disponibile și la datele de contact necesare.

Relele își asumă rolul de a recruta personal pentru piața muncii dintr-o anumită destinație deja cunoscută bine, fie când recomandă trei angajatori și ocupându-se deseori și de perfectarea documentelor necesare pentru integrare.

În cazul femeilor care lucrează și locuiesc la domiciliul familiei angajatoare, integrarea este condiționată strict de mediul casnic în care își desfășoară activitatea acestea, ansele de integrare reală în comunitate fiind mult mai mici.

În cadrul cercetării au fost identificate și asociații românești în Italia care au ca obiectiv formarea de lideri pentru comunitate.

Valorile morale și religioase sunt factori care facilitează integrarea, cultivând relații pe bază de cinste, onoare, încredere, sinceritate, solidaritate, atitudini necesare pentru buna conviețuire între oameni, atât în mediul de serviciu cât și în comunitate.

În cazul imigranților români mecanismele de integrare pe piața muncii și în comunitate se conturează în forme legale în special după 2007 prin reglementarea cadrului contractual cât privește ocuparea, locuirea și serviciile.

Biserica din Italia a contribuit într-o măsură mare la integrarea comunităților de români punând la dispoziție locașe de cult și intervenind prin servicii sociale care să ajute la o înțelegere și acceptare reciprocă.

Relele bisericilor au și rolul de a crea evenimente cu privire la migrații, promovând interschimbul de valori culturale care să contribuie la o bună integrare a românilor, în cazul nostru.

Este recunoscut de respondenți faptul că presa, când își îndeplinește bine menirea, contribuie într-o măsură mare la efortul de integrare în comunitatea gazdă.

Din relațiile persoanelor imigrante intervievate rezultă că o cunoaștere directă și un contact personal cu oameni din comunitatea gazdă poate avea ca rezultat o integrare reușită.

Conform obiectivului al treilea care vizează identificarea avantajelor și riscurilor în utilizarea relelor pentru a migra am făcut următoarele constatări:

În utilizarea relelor se înregistrează o sumă de feedback-uri din partea membrilor acestora, unele fiind pozitive, altele însă negative, după cum s-a mai menționat.

A. Avantaje

Re elele de în cunoașterea părilor de urmat, a persoanelor cheie, a traseelor, a zonelor, a potențialului economic și comunitar, de care se bucură re elele pentru migrații.

Tot acestea cunosc și limba țării de adopție, mecanismele legislative, politicile din domeniu, situația pe piața muncii, reglementările în materie de asigurări sociale și medicale.

Re elele se poziționează mai aproape de necesitățile concrete ale migraților

Complementaritatea serviciilor

Existența unor mecanisme de transmitere mai rapidă a informațiilor de strictă necesitate pentru integrare.

B. Riscuri

La nivelul structurilor de rețea poate fi prezentă lipsa de obiectivitate și de onestitate, având drept consecință inducerea în eroare prin ascunderea adevărului. Astfel de situații se întâmplă în cazul în care un reprezentant al rețelei, pentru a atrage clienți, prezintă o perspectivă favorabilă cât privește asigurarea unui loc de muncă imediat la destinație, dar în realitate se nu se întâmplă așa. De asemenea, în multitudinea de oferte pe care le poate găsi o persoană ce dorește să migreze, este posibil, în lipsa unei bune informări, să ajungă în mâinile unor traficanți de persoane sau a unor exploatați.

Nesiguranța pe timpul parcurgerii traseului până la destinație

Neîncrederea sau încrederea limitată în demersul oferit de rețele, care la rândul lor nu pot deține pârghiile prin care să ofere o siguranță absolută și o rată de reușită maximă

Lipsa experienței și profesionalismului grupurilor și rețelelor mai ales în fazele incipiente.

De aceea, putem să confirmăm, împreună cu persoanele intervievate, că evaluând avantajele și riscurile, este de înțeles de ce rețelele cele mai preferate sunt cele familiale sau cele din cadrul bisericii, pentru că acestea comportă riscurile cele mai mici.

8. **Recomandări și perspective**

După ce am trecut în revistă concluziile în urma cercetării efectuate, ne permitem să sugerăm câteva recomandări adresate principalilor actori care contribuie la promovarea binelui comun prin implicarea în fenomenul migrator într-o mărime sură mai mare sau mai mică, prin decizie liberă sau prin misiunea ce le revine, fie că e vorba de persoanele angrenate în migrație, fie că e vorba de instituții de stat sau de rețele private.

În primul rând este de datoria fiecărui individ sau grup să contribuie prin efort personal sau comun pentru recunoașterea efectivă a statutului românului de cetățean european cu toate drepturile și obligațiile ce-i revin. În acest sens rețelele ar putea să se implice cu mai mult curaj și demnitate în promovarea imaginii românilor, care aleg drumul emigrării pentru un trai mai bun la nivel personal și familial.

În al doilea rând, factorii de răspundere ai statului sunt chemați să și unească eforturile pentru a elabora politici sociale și fiscale adecvate, conforme cu reglementările legislative europene, apărând drepturile muncitorilor români și luptând pentru combaterea abuzurilor în materie de migrație.

În al treilea rând rețelele sociale, constituite pentru a veni în sprijinul migranților, sunt chemate să ofere un suport real acestora pentru o implicare mult mai activă în comunitățile în care se află ca oaspeți.

În al patrulea rând rețelele să nu se rezume doar la a face legătura între cererea de muncă din zonele de plecare și oferta de la destinație dar să ofere noi oportunități de încurajare a antreprenoriatului, de deschidere de noi căi pentru cei cu studii superioare și nu numai, pentru a putea ocupa locuri de muncă la nivelul pregătirii lor profesionale. În acest domeniu totuși există pericolul ca unii antreprenori români din străinătate să se folosească de rețele pentru a atrage forță de muncă ieftină din afară cu scopul de a-și mări propriul profit. Și în aceste cazuri rețelele ar putea să intervină pentru a evita astfel de abuzuri posibile.

În al cincilea rând și în acest material se confirmă acele consecințe nefaste ale migrației asupra familiei dar mai ales asupra copiilor și femeilor, semnalate în multe rânduri de cercetători. Rețelele sunt chemate într-un chip special să apere drepturile și demnitatea familiei, ale copiilor și femeilor prin acțiuni concrete de prevenire a riscurilor care ar putea apărea și prin implicare directă chiar în situații punctuale.

Cât privește materialul cules pentru cercetare, acesta poate oferi date preioase pentru ulterioare cercetări, studii de caz, studii comparative între opiniile migranților și a reprezentanților instituțiilor și comunităților. O altă perspectivă pe care o deschide actuala teză este și identificarea de soluții concrete pentru o mai bună cooperare între persoane migrante, autorități, biserică, asociații și alți actori sociali importanți.

9. Gând de final

În final profilul migranților români în Italia, care fac obiectul cercetării de față, din perspectiva relațiilor, poate fi rezumat prin următoarele cuvinte:

Migranții români din regiunea Lazio din Italia sunt femei și bărbați, singuri sau împreună cu familiile lor, asumându-și demersul migrator în mare parte prin intermediul relațiilor private, locuind și muncind alături de italieni, purtând cu dânșii paternurile din satele românești cu specificul de pe valea Siretului sau Bistriței, care îi deapănă amintirile, îi împiedecă împlinirea și problemele în fața bisericii, după liturghia de duminică.

Teza de doctorat, Iași, mai 2018

coala Doctorală a Facultății de Filosofie și Științe Social Politice

Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași

10. Anexe

Anexa 1. Conferin e

1. 11-13 septembrie 2015- participare la conferin a tiin ific interna ional „New approaches in social and humanistic sciences”, organizat de Central and Eastern European LUMEN NASH Conference din Chi in u cu articolele:1) *Demographic transformations caused by migration*, 2) *Effects of economy on emigration Countries*, 3) *Family, education and migration*.
2. 6 iunie 2015- participare la conferin a tiin ific interna ional NORD 2- Collaboration in complex system- Fusion between Arts, Theology, Engineering, Management and Social Sciences, Sibiu cu articolul *The role of women in the economics of migration*.
3. 28-29 mai 2015-participare la conferin a tiin ific interna ional „Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity”, 2-nd Edition din Tg. Mure cu articolul *Consequence of migration on cultural and religious life*, în cadrul conferin ei tiin ifice interna ionale
4. 4-5 decembrie 2014- participare la conferin a interna ional „Literature, Discourse and Multicultural Dialogue”, Edi ia a II-a (LDMD 2), Tg. Mure cu articolul *Solidarity and collaboration retorics in a multiculturally Europe*.

Anexa 2. Publica ii

1. Condac, Egidiu, 2016, „Economia social cu un pas mai în fa . IDEAS- incluziune i dezvoltare prin antreprenoriat social”, în *Revista de economie social* , Vol. VI , Nr. 1/ Mai 2016: 79-92.
2. Condac, Egidiu, 2015, ”The Role of Women in the Economics of Migration”, în *Nord 2. Collaboration in Complex Systems*, Volume of Scientific Papers (June 2015): 27-32.
3. Condac, Egidiu, 2015, „Demographic Transformation Caused by Migration”, în *Lumen: New approaches in Social and Humanistic Sciences* (May 2016): 151-154, Ed. Medimond, Bologna.
4. Condac, Egidiu, 2015, „Effects of Economy of Emigration Countries”, în *Lumen: New approaches in Social and Humanistic Sciences* (May 2016): 159-162, Ed. Medimond, Bologna.
5. Condac, Egidiu, 2015, „Family, Education and Migration”, în *Lumen: New approaches in Social and Humanistic Sciences* (May 2016): 155-157, Ed. Medimond, Bologna.
6. Condac, Egidiu, 2014, „Solidarity and Collaboration Rethorics in a Multiculturally Europe”, în *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue (LDMD2)*: 106-114.

7. Condac, Egidiu, 2015, „Consequence of Migration on Cultural and Religious Life”, în *Sociology, Political Science, International Relations (GIDNI 2)*, Vol 2/2015: 359-368.
8. Condac, Egidiu, 2012, „A Plea for the Social Store”, în *Revista de economie social* , Vol. II , Nr. 2/2012: 193-195.
9. Condac, Egidiu, 2012, „Biserica catolic și economia social ”, în *Revista de economie social* , Vol. II , Nr. 2/ 2012: 102-106.